

не лише самого судового розгляду, а й реального виконання судового рішення. Так, у Рекомендації № Rec (2003) 17 Комітету Міністрів Ради Європи «Про примусове виконання» від 09.09.2003 року зазначається, що примусове виконання судового рішення є невід'ємною частиною фундаментального права людини на справедливий судовий розгляд в розумний строк, гарантованого статтею 6 Європейській конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, стверджуючи, що держави-члени зобов'язані забезпечити усім особам, які отримали остаточне і обов'язкове рішення суду, право на його примусове виконання. Невиконання судового рішення або вступ його в силу із затримкою можуть зробити це право недіючим або уявним на шкоду одній стороні.

Безкінечна можливість оскарження судового рішення (зокрема така, що не обмежена певними розумними строками) ставить під сумнів можливість виконання судового рішення, перетворюючи право на судовий захист у просту декларацію.

Водночас дія принципу *Res judicata* не усуває можливості апеляційного перегляду судового рішення, який може бути максимально повним, та стосуватися як питань права, так і питань факту, оскільки предметом такого перегляду є судові рішення, яке не набрало законної сили, а отже не набуло статусу остаточного. Також не суперечить даному принципу перегляд судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами, крім випадків, коли задоволення судом заяви про перегляд судового рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами відбувається всупереч вимогам ЦПК.

ЦАЛ-ЦАЛКО Ю. Ю.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри цивільного процесу, кандидат юридичних наук

МІСЦЕ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ

На забезпечення соціального, правового та демократичного принципу побудови нашої країни, в Україні створена і діє система судів загальної юрисдикції, засобами якої, здійснюється правосуддя. Найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції є Верховний Суд України.

У 2010 році було прийнято Закон України «Про судоустрій і статус суддів» (Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 7 липня 2010 року // Відомості Верховної Ради України. — 2010. — № 41–42, № 43,

№ 44–45. — Ст. 529.), який передбачає певні зміни у системі судоустрою, порядку забезпечення діяльності судів, а також яким вносяться зміни до низки законодавчих актів України, зокрема до Цивільного процесуального кодексу України, в наслідок чого створено новий суд касаційної інстанції — Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, роль Верховного Суду України в системі судів загальної юрисдикції відповідно змінюється (Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 року // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 40–41, 42. — Ст. 492). У цьому аспекті актуальним є питання про місце Верховного Суду в системі перегляду судових рішень та про порядок відправлення ним правосуддя.

Однією із гарантій захисту прав, інтересів фізичних осіб, юридичних осіб, держави є передбачена законом можливість оскарження судових рішень у цивільних справах до Верховного Суду України після їх перегляду у касаційному порядку, оскільки в умовах взятого Україною курсу на повноправне членство у європейській спільноті хід реформування вітчизняного цивільного процесуального законодавства, зокрема його контрольних стадій, перебуває під пильним спостереженням європейської та світової громадськості. Серед цих стадій на особливу увагу заслуговує перегляд судових рішень, оскільки питання, що ставляться та вирішуються на цьому етапі цивільної процесуальної діяльності, зумовлені перевіркою таких судових рішень, правосудність яких, здавалося б, не повинна викликати сумнівів.

Перегляд Верховним Судом України судових рішень є однією з процесуальних форм перевірки судових рішень, винесених нижчестоящими судами, що вже набрали законної сили. За своїм змістом і призначенням дана процесуальна стадія має «резервне» значення, тобто має використовуватися, коли не застосовуються, або вичерпані інші засоби процесуально-правового захисту. Ця процесуальна стадія є додатковою гарантією здійснення законного і обґрунтованого правосуддя. Можливість перегляду справи Верховним Судом України має на меті спосіб превентивного впливу, спонукаючи нижчестоящі суди, органи прокуратури, органи державної влади, учасників процесу дотримуватися чинного законодавства.

Основним завданням Верховного Суду України після звуження його повноважень є виявлення та усунення помилок і зловживання, що допущені в ході розгляду конкретної справи судами першої, апеляційної та касаційної інстанцій. Перегляд судових рішень Верховним судом України є процесуальним засобом, що забезпечує їх законність і обґрунтованість, захист прав та охоронюваних законом інтересів громадян, юридичних осіб і держави, а, отже, й виконання завдань і досягнення мети цивільного судочинства. Це особливий винятковий вид перегляду,

який у ЦПК України визначений як особлива стадія розгляду справи. Такий перегляд можливий лише за умови, що відповідне судове рішення переглядалося у касаційному порядку.

Отже, провадження з перегляду судових рішень Верховним Судом України як стадія процесу — це сукупність процесуальних правовідносин між Верховним Судом України, сторонами та іншими особами, які беруть участь у справі, а також особами, на користь яких постановлено рішення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, що виникають з метою перевірки законності судових рішень, що вже розглядалися судом касаційної інстанції.

Значення даної стадії, перш за все проявляється саме у особливостях перегляду судових рішень Верховним Судом України, зокрема: предметом такого перегляду є рішення суду після їх перегляду в касаційному порядку. Від даного перегляду залежить забезпечення єдиного застосування норм матеріального та процесуального права, а також норм міжнародних зобов'язань України; процесуальна діяльність суду спрямована на визначення наявності підстав для перегляду справи Верховним Судом України; судові рішення повинні оскаржуватись з підстав: неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах або встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом.

Верховний Суд України нарешті почав виконувати свою головну функцію — забезпечення єдності судової практики, розглядаючи справи, в яких має місце неоднакове застосування норм судами касаційної інстанції. Водночас, Верховний Суд України зможе постановляти рішення, яке буде остаточним і обов'язковим не тільки для сторін по справі, але і на всій території України для застосування у всіх правовідносинах, що виникають у державі.

Підсумовуючи, слід відмітити, що Верховний Суд України виступає ініціатором і розробником законодавчих пропозицій щодо реформування українського правосуддя. Його діяльність істотно впливає й на загальні суспільні процеси в Україні — розвиток демократії, економіки, захист прав людини, політичну та економічну стабільність держави.

Верховному суду належить виняткова прерогатива у прийнятті остаточних судових рішень на національному рівні, виробленні правових позицій у складних судових спорах, спрямуванні судової практики.